

מסכת ברכות

ב ע"ב

- [א] רשי ד"ה קס"ד היינו עניים - צ"ל שעניים.
- [ב] שם ד"ה בין השימושות מהלך חצי מיל - צ"ל יותר מחצי מיל, לרבה תרי תלתית מיל, ולרי נ' רביעי מיל.

אור אליו

שיעורא¹. ומשום כך סובר ובינו שיש טעות סופר ברש"י, וצריך לומר: "רוב בני אדם שאינם עניים"². והיינו, שהוקשה לרשי על לשון הגם, "דעני ובני אדם", והרי גם עני בכלל בני אדם הוא. אך כתוב רש"י, שכונת הגם, במא שאמורה "בני אדם", לרוב בני האדם שהם אינם עניים³.

[ב] שם ברש"י ד"ה בין השימושות: "בין השימושות - דברי יהודה מהלך חצי מיל לפני צאת הכוכבים, ודברי יוסי כהրף עין לפני צאת הכוכבים, ורבו מאיר דברי יוסי סבר

הוא גירושת הגאון ורב נתן אדרל זצ"ל כמובא בבית נתן. ועיין באמת צרופה מה שכתב בביואר דברי רש"י אלו.

2. ובספר מרחבי יצחקי כתוב, שלפי הගה ריבנו צרייך להקדים את תיבת "כלומר" שברש"י ולגוזו: "קס"ד - כלומר רוב בני אדם שאינם עניים בערבי שבתוות". אמנים לכארה איינו מוכרא, אלא בתחילה רש"י בא לתקן את לשון הגם, שהוקשה לו הרי גם עני בכלל בני אדם הוא כן"ל. ואחר כך הוסיף רש"י לפרש את קושית הגם, לכן כתוב "כלומר" כר' היינו, שכונת הגם, ששיעור בני אדם בערבי שבתוות הוא כשיעור העני **בימות החול**.

3. וכן כתוב באמרי נועם: "רש"י ד"ה קס"ד רוב בני אדם היינו עניים - טעות סופר הורא, וצרייך לומר רוב בני אדם שאינם עניים, לפי שאין דרך הלשון לומר עני ובני אדם, שהרי גם עני בכלל בני אדם, אך פירוש"י ובני אדם פירושו רוב בני אנשים שאינם עניים [וכן הגיה בהגחותיו על הש"ס]."

[א] בגם: "קא סלקא דעתך דעתני ובני אדם חד שעורה הוא, ואי אמרת עני וכחן חד שעורה הוא חכמים היינו רב מאיר, אלא שמע מינה עני שעורה לחוד, וכחן שעורה לחוד". וכותב רש"י ד"ה קס"ד: "קא סלקא דעתך - רוב בני אדם היינו עניים, ככלומר: בני אדם בערבי שבתוות, ונעניהם בימות החול חד שעורה הוא". כך היא הגירושה ברש"י שלפנינו. והנה על מה שכתב רש"י "רוב בני אדם היינו עניים" יש להקשות מה הוסיף רש"י על מה שאמורה הגם, "דעני ובני אדם חד

1. ובהגחות מהר"י לנדא (באופן השני), במאיד תעלומה, נימוקי הגרי"ב ובבית נתן ועוד כתבו, רש"י גרס כן בגם, ככלומר שלא הייתה לפני רש"י הגירושא "קס"ד דעתני ובני אדם חד שעורה הוא", אלא "קס"ד בני אדם היינו עניים", וכן הוא גירושת השטמ"ק בגם, וכן נראה שgars הריטב"א. ולפי זה כוונת רש"י לומר,ימה שכותוב "בני אדם היינו עניים" פירושו שרוב בני אדם (בערבי שבתוות) שייעורם עניים (בחול). ובדקDOI סופרים הביאו שגירסת הכתבי בגם הוא: "קס"ד דבני אדם בערבי שבתוות היינו עניים", וכן הוא בכתבי מינכן 95. ולפי זה רש"י בתחילה ציטט את לשון הגם, כפי גירושתו ("היינו עניים"), ואחר כך פירש שהכוונה לשיעור בני אדם בערבי שבתוות ונעניהם בימות החול הוא אותו שיעור. ובספר מרחבי יצחקי כתוב להגיה ברש"י באופן אחר: "קא סלקא דעתך - בני אדם היינו עניים, ככלומר רוב בני אדם בערבי שבתוות, ונעניהם בימות החול חד שעורה הוא". וכן

אור אליו

משתתקע החמה חצי מיל. רבי יוסי אומר, בין המששות כהרף עין זה נensus וזה יוצא, ואפשר לעמוד עליו". ואם נאמר שגם לגבי יהודת השיעור הוא חצי מיל, נמצא שאין מחלוקת בין רבי יהודת לרבי נחמה. ב. בגמ' (שם) מבואר שנחלקו רבה ורב יוסף בדעת רב יהודת בשם שמואל, בשיעור בין המששות של רבי יהודת, האם הוא שני שלישי מיל או שלישת רביעי מיל, נמצא שככלוי עלמא שיעור בין המששות לרבי יהודת אינו חצי מיל.⁵ לכן לדעת ריבינו יש ט"ס ברש"י⁶ וצריך לומר: "בין המששות - דרבי יהודת מהלך

(ברכות כא), והערוך לנו, בן אריה והרש"ש (בנדה שם) ועוד (ועין להלן הערא).⁹

6. וכן כתוב בש"ת שאגת אריה (שנות ג): "וזע דריש פירש בפרק קמא דברכות, בין המששות דרבי יהודת מהלך חצי מיל לפני צאת הכוכבים וליתא, דהא בין המששות דרבי נחמה הוא, ודרכי יהודת לרבה כדאית ליה ולר' יוסף כדאית ליה וכמ"ש. ונראה לי שיש ט"ס בפירוש". וכן כתוב בעתרת ראש. ובספר מנחת כהן (מאמר ראשון פרק ט, ד"ה הקושיא הרוביעית) כתוב להגיה ברש"י שצ"ל: "ג' רביעי מיל". אמנם לפי הגהה ריבינו רצה רש"י לכלול את שתי הדרות יחד, וכך כתוב "יותר מחצי מיל", שכן בין לרובה ובין לר' יוסף בין המששות הוא יותר מחצי מיל. והר"ב רנסבורג הקשה על מי שכתב שהוא ט"ס ברש"י, שכן רש"י כתוב כן גם בנדה כנ"ל, וכן כתוב המגיד משנה (כנ"ל), ווז"ל הר"ב רנסבורג: "וכי בכל אלה יאמרו טעות סופר הוא", וכן כתוב באמרי צופה: "וואי אפשר לומר דעתות נפול בשני סוגיות הש"ס" (ויתכן שכן לא בא ריבינו להגיה בדברי רש"י, אלא להלوك על דבריו, רק שכתב זאת בדרך של הגהה, וכן מצאו לבארה עזין זה להלן נ' ע"ב אות ג') עיין שם בהערה 188).

ובספר מרחבי יצחקי כתוב לתרץ את הגירסה שלפנינו ברש"י, שמה שנחלקו רבה ורב יוסף בשיעור בין המששות הוא בדעת עצם ולא בדעת

ליה, וכי טביל מקמי הכי סמוך לחשכה הוא, זמן שכיבה קרינן ביה". כך היא הגירסה שלפנינו ברש"י.

הנה מה שכחב רש"י, שבין המששות של רבי יהודת הוא מהלך חצי מיל⁴, אינו מובן: א. בברייתא במסכת שבת (لد ע"ב) מבואר שלדעת רבי נחמה שיעור בין המששות הוא חצי מיל: "ואיזהו בין המששות, משתתקע החמה כל זמן שפני מזרחה מדמים". הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין המששות, הכסיף העליון והשווה לתחתון זהו לילה דברי רבי יהודת. רבי נחמה אומר, כדי שהלך אדם

4. וכן כתוב המגיד משנה (איסורי ביהה ט, ג): "וזמרו שם, דחכמים לא פlige עלייה אלא בשבדקה בין המששות דרבי יהודת, דאמר בשבת פרק במה מדליקין שישוโร חצי מיל".

5. וכן כתוב הגרעיק"א בಗליון הש"ס כאן (על הגהה הגרי"ב על רש"י ד"ה והלא כהנים): "אבל קשה לי הא בשבת שם איתא, לרובי יהודת שיעור בין המששות שני תלתה או שלשת רביעי מיל וצ"ע". וכן כתוב בಗליון הש"ס בשבת (لد ע"ב): "אבל תלתה ורביעי - עיין פירוש"י ברכות דף ב ע"ב ד"ה והלא כהנים. ובנדה דף נג ע"א ברש"י ד"ה ביה"ש וצ"ע" (וכן העיר בגליון הש"ס בנדה שם). וכן כתוב בש"ת מוצל מאש (בתשובות רבי חיים אלגנדי סימן א): "ויש להemo על דברי רש"י ז"ל ריש פרק קמא דברכות, שכחבי גבי אייל ר' יאודה לר' מאיר והלא כהנים מבעוד יום הן טובlein וכו' דר' יאודה לטעמיה, דאמר בכמה מדליקין בין המששות כד מהלך חצי מיל קודם צאת הכוכבים קוריין בין המששות וכו' וכן כתוב בסוף העמוד בין המששות דידך קא אמיןא, בין המששות דר' יאודה מהלך חצי מיל לפני צאת הכוכבים וכו' וכן כתוב בפרק בא סימן יע"ש. והוא ליתא, דמהלך חצי מיל היינו דוקא לרובי נחמה, דאמר כן בפירוש, אבל לדעת ר' יאודה הו יותר". וכן העירו על דברי רש"י: במצפה איתן, מהר"ב רנסבורג, מלא הרועים

ג ע"ב

[א] רשי' ד"ה בנו רישש כי' - אינו בן.

אור אליהו

[א] כתוב רשי' ד"ה בנו: "בנו היה תלוי למעלה ממטתו - ונתקבו לצד צפון, כיוון שהגיע החוצה הלילה רוח צפונית מנשבת בו, דאמר מר (בבא בתרא כה ע"א) ארבע רוחות

יוטר מחצי מיל לפני צאת הכוכבים".⁷ ונחלהו האמוראים בכמה יותר מחצי מיל, לרבה⁸ הוא תרי תלתה מיל, ולרב יוסף הוא שלושת רביעי מיל.⁹

שלשת ורביעי מיל ולרב יוסף הוא תרי תלתה מיל, ונראה שנפללה ט"ס בהעתקת הגהה ריבינו. 9. והחתם סופר (שבת לה ע"ב) כתוב ליישב את דברי רשי' בלבד להגיה בדרכיו: "ודע אכן רחוק בעניין לומר דרכה ורב יוסף שיעור תוספת שבת עם שיעורא דידחו. ולפי זה, לפי מה שכתב מג"א סוף סי' רס"א בשם מנחנת כהן דישוער התוספת עולה ג' מינוטען, אם כן לר' יוסף שהכל הוא י"ב מינוטען אם תסיר ממנו ג' מינוטען של תוספת ישאר שיעור בין המשימות חצי מיל ט' מינוטען. ומושב לשון רשי' ריש ברכות ונדה נ"ג ע"א והרב המגיד פ"ט מהל' א"ב הילכה י"ג והא"ש" (וגם כאן לכארוה יש להקשota: א. זה מיישב רך את הקושיא ממה שנחלקו רבה ורב יוסף בדעת רבי יהודה, אבל עדין קשה הקושיא השניה, שכיוון שרוב נחמה אמר שיעורו בין המשימות הוא חצי מיל, אי אפשר לומר שגם רבי יהודה החולק עליו אומר גם כן חצי מיל. ב. כיוון שהשאלה הייתה שיעורו בין המשימות בכמה", קצת דחיק לומר שיעורו גם את שיעור תוספת שבת. ג. קשה לו מר שריש"י יתבטל על חידוש כהה, בלי יכוחזק זאת בזרה מפורשת. ד. הסבר זה הוא רך לר' יוסף, סביר שלרבי יהודה השיעור הוא תרי תלתה, אבל לא לרבה, הסבור שהוואת תלתה רביעי מיל, וצ"ע). ועיין גם בהגחות בן אריה (נדיה שם) כתבו צروفה (ברכות כא) ובהגחות בן אריה (נדיה שם) כתבו להתרץ את דברי רשי' בלבד להגיה (ובכן אריה הביא בסוף את הגהה ובניו כאן ע"ש. ובספר שיר"י בכמה (סימן לו) האריך להתרץ את דברי רשי' בכמה אופנים, אמנים סיים: "וזאנם כל הנ"ל הוא דוחק כדי לקיים הגירושה שלפנינו, אך בהגחות הגר"א שם גרס ברשי' מהלך יותר מחצי מיל, ומשמע שלא ניחאליה בכל הנ"ל".

רבי יהודה (עיי"ש מה שכותב לדין כן מלשון הש"ס ורש"י), וכואורה קצת קשה לומר שיחלקו האמוראים במה שכבר נחלקו תנאים במפורש, וכיוון שלא נחלקו כמעט מהנתנים לפוסוק, אלא נחלקו בשיעור בין המשימות, על כרחן שנחלקו בדעת רבי יהודה (בדעת רבי נחמה לא שיין לחילוק, שכן אמר במפורש חצי מיל, ורבי יוסף הרי אמר שהשיעור הוא כהروف עין). וכן מבואר בתוס' (שבת לה ע"א ד"ה תרי) שכחטו על דברי רבה ורב יוסף: "תרי תלתה מיל - קשה דהכא משמע دمشقית החמה עד הלילה ליכא אלא תלתה רביעי מיל, ורבי יהודה גופיה בפסחים בפרק מי שהיה טמא (דף צד ע"א) סבר دمشقית החמה עד צאת הכוכבים ארבע מילין". הרי שהיה פשוט לתוס' שרבה ורב יוסף נחלקו בדעת רבי יהודה. וסתירה זו בדברי רבי יהודה היא היסוד לשיטת ר"ת לגבי בין המשימות. ועוד גם אם נקבל שנחלקו רבה ורב יוסף בדעת עצמן, עדין קשה שבלאו היכי אי אפשר לומר שלרבי יהודה השיעור הוא חצי מיל, שאם כן בינה מחלק עלייו רבי נחמה בברייתא שאמר במפורש שהשיעור הוא חצי מיל, וכמו שכתבנו לעללה.

7. לכואורה קשה, הרי רשי' כתוב כן לפני כן בד"ה והלא כהנים: "והלא כהנים מבודד יום הם טובלים - רבי יהודה לטעמיה, אמר בבמה מדליקין; בין השמשות, כדי מהלך חצי מיל קודם צאת הכוכבים קרווי בין השמשות". ואם כן מדויע רביינו הגהה רק על דברי רשי' בד"ה בין המשימות ולא קודם לכך וצ"ע. אכן ביפה עינים כתוב על רשי' ד"ה והלא כהנים: "יש להגיה יותר מחצי מיל, כמו שהגיה הגר"א לקמן ד"ה בין המשימות".⁸ לפניו בಗמ' בשבת הוא להיפך, לרבה הוא